

FİLİSTİN'DE İNSANİ DURUM VE HAK İHLALLERİ

NİSAN 2021

KADRIYE SINMAZ

**Filistin’de İnsani Durum
ve Hak İhlalleri**

**Rapor 141
Ortadoğu
Nisan 2021**

Hazırlayan

Kadriye Sınmaz

Genel Yayın Yönetmeni

Dr. Ahmet Emin Dağ

Editör

Ümmühan Özkan

Web Editörü

Sueda Nur Çokadar

Referans için: Sınmaz, Kadriye.

*Filistin’de İnsani Durum ve Hak
İhlalleri*, İNSAMER Rapor 141.
Nisan 2021.

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün
sorumluluk müellifine aittir.

©İNSAMER 2021

Bu yayının bütün hakları mahfuzdur.

Sadece kaynak gösterilerek alıntı
yapılabilir.

Nuhun Gemisi

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Nurgül Ersoy

Baskı: Pelikan Basım

Ulubatlı Hasan Caddesi No.2

H D Blok No.19 Başakşehir – İstanbul

İNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية والاجتماعية

İNSAMER, İHH İnsani Yardım Vakfı’nın araştırma merkezidir.

Raporun linkine
ulaşmak için okutunuz.

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
Krizin Tarihi Kökleri	2
İnsani Sorunları Derinleştiren Siyasi Krizler	5
İnsani Durum	11
<i>Ekonomi</i>	11
<i>Eğitim</i>	13
<i>Sağlık</i>	15
<i>Gıda Güvenliği ve Su Kaynaklarına Erişim</i>	17
<i>Elektrik</i>	18
Hak İhlalleri	19
<i>İşgal Güçleri Tarafından Öldürülen Siviller</i>	19
<i>Kudüs'ün Statüsü</i>	20
<i>Filistinli Mülteciler ve Kamplar</i>	22
<i>Yahudi Yerleşim Birimleri</i>	24
<i>Filistinli Tutuklular</i>	26
Sonuç	27
Sonnotlar	29

GİRİŞ

1948 yılında tarihî Filistin topraklarında işgal devleti İsrail'in kurulduğunun ilan edilmesinin ardından, İsrail ve Arap ülkeleri arasında ardı arkası gelmeyen bir dizi kriz yaşanmış ve bu dönemde İsrail'in Filistinli sivillere yönelik hak ihlalleri, Filistin-İsrail sorununu Ortadoğu'nun bir numaralı krizi hâline getirmiştir.

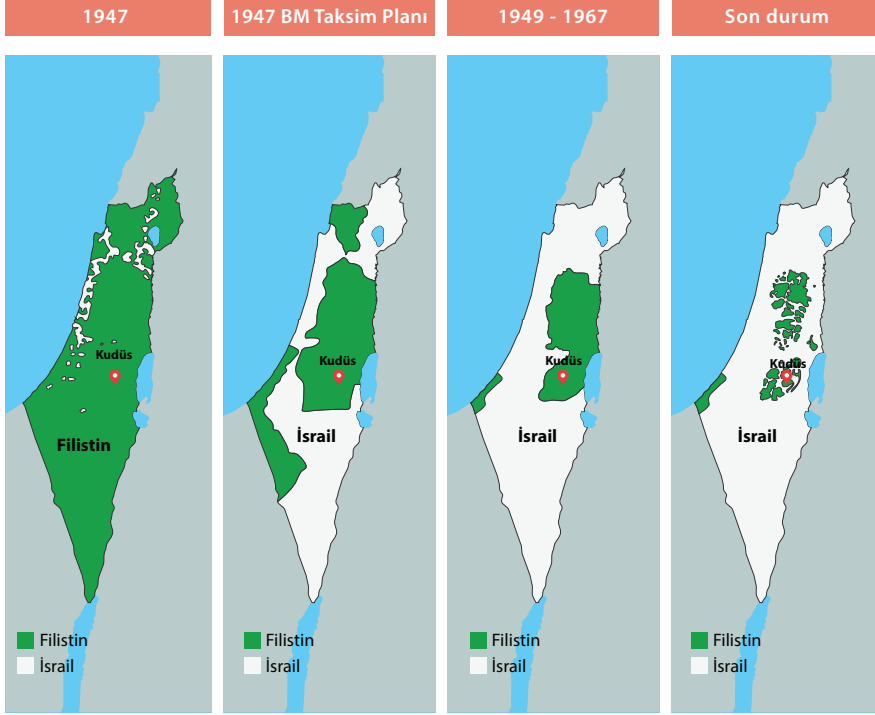
1900'lü yılların başından itibaren yoğun bir Yahudi göçüne maruz kalan Filistin toprakları, İngiliz manda yönetimi döneminde sık sık Filistinlilerle Yahudiler arasındaki çatışmalara sahne olmuştur. 1948 yılına gelindiğinde de tarihî Filistin topraklarında işgal devleti İsrail'in kurulduğu ilan edilmiştir. Bu kararın açıklanmasının ardından, İsrail ve Arap ülkeleri arasında ardı arkası gelmeyen bir dizi kriz yaşanmış ve bu dönemde İsrail'in Filistinli sivillere yönelik hak ihlalleri, Filistin-İsrail sorununu Ortadoğu'nun bir

numaralı krizi hâline getirmiştir. Bölgede yaşanan soruna bugüne kadar kalıcı hiçbir çözüm geliştirilememesi, Filistinlilerin hayatını doğrudan etkileyen çok ciddi hak ihlallerine ve insani krizlere yol açmıştır.

Bu raporda öncelikle Filistin-İsrail sorunun nasıl ortaya çıktığı, hangi süreçlerden geçtiği ve günümüzde geldiği nokta incelenerek sorunun genel bir muhasebesi yapılacaktır. Daha sonra bölgede İsrail işgalinin yol açtığı krizler, “insani durum” ve “hak ihlalleri” başlıkları altında ele alınacaktır.

Çalışmanın “insani durum” kısmında ekonomi, sağlık, eğitim, gıda güvenliği, enerji gibi alanlarda Filistinlilerin hayat standartlarını düşüren sorunların sebepleri tüm boyutlarıyla ele alınıp, ayrıntılı veriler paylaşılarak incelenecektir.

“Hak ihlalleri” kısmında ise, işgalin ilk yıllarından itibaren İsrail'in uluslararası hukukta çatışma durumlarını düzenleyen anlaşmalara aykırı eylemlerine dikkat çekilecektir. Ayrıca Arap-İsrail savaşlarının bir sonucu olarak ortaya

çıkan Kudüs'ün statüsü ve Filistinli mülteciler sorunları yanı sıra son 20 yılda İsrail'in yasa dışı yerleşim birimlerinin sayısını sürekli arttırması, Filistinli sivil-leri katletmesi, keyfi olarak tutukladığı Filistinlileri birçok aşağılayıcı muamele-ye maruz bırakması ve işgalin başından

itibaren günümüze kadar devam eden diğer hukuksuz uygulamaları sebebiyle oluşan hak ihlallerine değinilecektir. İşgal devleti İsrail'in Filistin halkına uyguladığı bütün hak ihlalleri, verilerle ve grafiklerle desteklenerek raporun ikinci kısmında ele alınacaktır.

KRİZİN TARİHİ KÖKENLERİ

Tarihî Filistin topraklarındaki Siyonist işgalin kökleri 19. yüzyılın sonlarına dayanmaktadır. 1897'de İsviçre'nin Basel kentinde toplanan Birinci Siyonist Kongresi'nde Filistin'de bir "Yahudi Devleti" kurulmasına yönelik oluşturulan hedef, 1917'de ya-

yımlanan Balfour Deklarasyonu ile dünyanın en büyük sömürge imparatorluklarından biri olan İngiltere'nin desteğini arkasına alarak somutlaştırılmıştır. İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un Siyonist çevrenin ileri gelenlerinden Lord Rothschild'e

Filistin'de 1918'de yaklaşık 60.000 Yahudi yaşarken 1946 yılına gelindiğinde bu rakam 600.000'e yaklaşmıştır.

gönderdiği mektupta, İngiltere'nin Yahudilerin Filistin topraklarında bir devlet kurması hakkını tanıdığına dair beyanı, dünyanın farklı yerlerindeki Yahudilerin Filistin'e göçünü hızlandırmıştır. Filistin'de 1918'de yaklaşık 60.000¹ Yahudi yaşarken 1946 yılına gelindiğinde bu rakam 600.000'e² yaklaşmıştır.

Daha İngiliz manda rejimi yıllarında, bölgedeki sayıları artmaya başlayan Siyonist Yahudilerin oluşturduğu Irgun, Haganah ve Stern gibi farklı siyasi fraksiyonların yönlendirdiği ve tamamen silahlı olan örgütlerle bazı Arap ülkelerinin desteğini alan Filistinli Araplar arasında çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. İngilizlerin bölgeden çekilmesi ve 15 Mayıs 1948'de İsrail'in bir devlet olarak varlığını ilan etmesi üzerine de Birinci Arap-İsrail Savaşı başlamıştır. Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak, diğer Arap ülkelerinin desteğini alarak savaşa girseler de bu dönemde Arap ülkelerinin hemen hemen tamamı ya hâlâ sömürge altında olduklarından ya da bağımsızlıklarını yeni kazandıklarından etkili bir güç oluşturamamışlardır. Nihayetinde Arapların kurduğu düzensiz birlikler karşısında İsrail galip gelmiş ve bu galibiyet Ortadoğu'da büyük bir şok etkisi yaratmıştır. İşgal devletine karşı alınan bu yenilgi, Arap halklarının mevcut yöneticilere tepkisini arttırmış ve takip eden süreçte birçok

Arap ülkesinin yönetiminde değişiklikler yaşanmasının temel sebeplerinden biri olmuştur. Bu savaş ayrıca, bugün hâlen devam eden Filistinli mülteciler, Kudüs'ün statüsü gibi krizleri de ortaya çıkartmıştır.

Dönemin Soğuk Savaş şartlarının sebep olduğu çift kutuplu küresel sistemin Ortadoğu'daki ülkeleri ABD ve Sovyetler Birliği arasında bir eğilim belirlemek zorunda bırakması ve bu koşulların yol açtığı gerilimlerle Arap milliyetçiliği söylemlerinin büyük iddialar üzerinden geniş kitleler tarafından benimsenmesi; Suriye, Mısır ve Ürdün'le İsrail arasında küçük çatışmaların yaşanmasına ve nihayetinde "Altı Gün Savaşı"na sebep olmuştur. Süveyş zaferinin(!) etkileri zihinlerdeki tazeliğini henüz korurken, dahası bu "zafer" milliyetçilik söylemleri ile şişirilip İsrail'in varlığı ciddiye alınmazken, 5 Haziran 1967'de başlayıp sadece altı gün süren savaşta, İsrail'in Filistin dışında da birçok toprağı ele geçirmesi, Arap halkları nezdinde 1948 Savaşı'ndan sonra ikinci büyük şokun yaşanmasına sebep olmuştur. Bu savaşın sonunda İsrail, Ürdün'ün kontrolündeki Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ü, Mısır'ın kontrolündeki Gazze'yi ve Mısır toprağı olan Sina Yarımadası'nı, Suriye'nin Golan Tepelerini işgal etmiştir. İsrail işgali; bahsi geçen ülkelerin hem ekonomi-

sine hem de silahlı güçlerine büyük darbe vurmuştur. 1967 Savaşı'nın sonuçları başta Mısır, Suriye ve Ürdün olmak üzere Arap ülkelerinin İsrail politikasını da dönüştürmüştür. Artık temel hedef, işgal devletinin ortadan kaldırılması değil, 1967'de kaybedilen Arap topraklarının geri alınması olmuştur.³

Savaşın en önemli sonuçlarından biri de Arap milliyetçiliği söylemleriyle inşa edilmeye çalışılan askerî Arap rejimlerinin kof olduğunun görülmesiyle yaşanan hayal kırıklığı ve psikolojik şoktur.⁴ Keza savaş sonrasında Mısır'da Cumhurbaşkanı Nasır yerini korusa da Irak ve Suriye'deki rejimler değişmiştir.

Askerî ve ekonomik kayıpların yanı sıra halk nezdinde Arap liderlerin ciddi bir itibar kaybı yaşaması, Filistin meselesinde aktörlerin değişimini de

beraberinde getirmiştir. O zamana kadar Ortadoğu'da lider konumundaki Mısır, Suriye, Ürdün gibi ülkelerin yönlendirdiği Filistin meselesinde artık Filistinli örgütler söz sahibi olmaya başlamıştır.

Yaser Arafat liderliğindeki el-Fetih hareketi ve diğer Filistinli gruplar, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) çatısı altında bir araya gelerek önce Ürdün, sonra Lübnan toprakları üzerinden İsrail'e karşı askerî mücadeleye girişmiştir. Fakat 1982'de İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesi ve Beyrut'u iki ay boyunca kuşatma altında tutmasının ardından, FKÖ ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bu gelişme üzerine FKÖ, yönetim merkezini Tunus'a taşımak zorunda kalmıştır.

Bu durum, Oslo'da yapılan müzakerelere Filistin adına el-Fetih'in katılmasına bir engel teşkil etmemiştir. Diğer

Savaşın en önemli sonuçlarından biri de Arap milliyetçiliği söylemleriyle inşa edilmeye çalışılan askerî Arap rejimlerinin kof olduğunun görülmesiyle yaşanan hayal kırıklığı ve psikolojik şoktur.

taraftan Oslo Barış Görüşmelerine giden süreçte, Filistin direnişinde farklı aktörler ortaya çıkmıştır. Bunlardan en bilineni, Birinci İntifada'da (1987) etkin rol oynayan Hamas'tır (İslami Direniş Hareketi). Seküler milliyetçi anlayışa sahip el-Fetih karşısında Hamas, adından da anlaşılacağı üzere programını İslami bir çerçeveye oturtmuştur. Günümüzde de Filistin siyasetine bu iki parti yön vermektedir.

1990'lı yılların ilk yarısında gerçekleşen Oslo Görüşmeleri neticesinde, başlangıçta İsrail ve Filistin tarafları karşılıklı olarak birbirlerinin bölgedeki varlıklarını tanıdılar ve Yaser Arafat yıllar sonra Filistin topraklarına geri dönse de çok geçmeden anlaşmaların

“nihai barış” hedefinden çok uzakta olduğu anlaşılmıştır. Daha barış görüşmeleri sürerken İsrail'in yerleşim birimlerini genişletmesi, Filistinlilere yönelik özellikle ekonomik baskıyı arttırması, İsrail adına barış görüşmelerini yürüten Başbakan Yitzak Rabin'in radikal bir Yahudi tarafından öldürülmesi ve hükümete gelen sağcı Likud Partisi'nin barışa karşı olması, barış sürecini bitirmiştir. Filistin-İsrail sorununda 1990'lı yıllara hâkim olan “barış” gündemi, 2000 yılında radikal siyasetçi Ariel Şaron'un beraberindeki askerlerle Mescid-i Aksa'ya baskın düzenlemesi ve Müslümanların Aksa İntifadası'nı başlatması ile tamamen sona ermiştir.

İNSANİ SORUNLARI DERİNLEŞTİREN SİYASİ KRİZLER

2001 yılında Ariel Şaron'un başbakan seçilmesi, İsrail'in Filistinli sivillere karşı aşırı ve orantısız güç kullandığı bir süreci beraberinde getirmiştir. Öyle ki Uluslararası Af Örgütü, Cenin ve Nablus'a yapılan saldırılarda İsrail Savunma Bakanlığı'nın “savaş suçu” işlediğini duyurmuştur.⁵ 2002 yılında Batı Şeria'nın farklı bölgelerine düzenlenen saldırılarda da 1.000'in

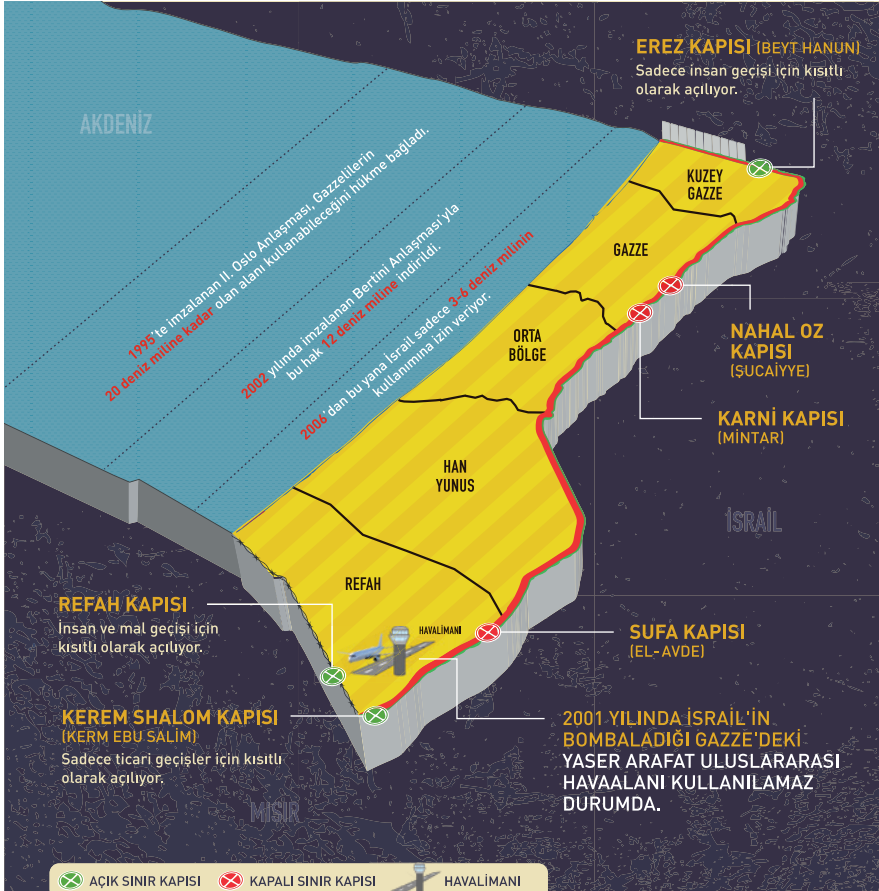
üzerinde Filistinli sivil öldürülmüştür. İşgalci İsrail güçleri ayrıca Filistinli siyasi liderlere yönelik de pek çok suikast gerçekleştirmiştir. 2004'te Hamas liderlerinden Şeyh Ahmet Yasin ve Abdülaziz Rantisi öldürülmüş, Fetih hareketi lideri Yaser Arafat şaibeli bir şekilde vefat etmiştir. Ariel Şaron'un 2005'te İsrailli yerleşimcileri Gazze'den çekme kararı akabinde beyin kanaması

geçirmesi üzerine de İsrail'de yönetim değişikliğine gidilmiştir.

2006 yılında Filistin'de yapılan genel seçimlerde Hamas'ın sandıktan birinci parti olarak çıkması ve takip eden süreçte el-Fetih'in Hamas hükümetini kabul etmemesi, iki grup arasında kanlı çatışmalar yaşanmasına sebep olmuştur. Nihayetinde Gazze'yi Hamas'ın, Batı Şeria'yı Fetih hareketinin kontrol ettiği iki başlı bir yönetim ortaya çıkmıştır. İsrail güçleri tarafından topraklarının büyük kısmı işgal edilip parçalanmış Filistin'de, artık hem toplum hem ekonomi hem de siyasi yönetim bölünmüş-

2006 yılında Filistin'de yapılan genel seçimlerde Hamas'ın sandıktan birinci parti olarak çıkması ve takip eden süreçte el-Fetih'in Hamas hükümetini kabul etmemesi, iki grup arasında kanlı çatışmalar yaşanmasına sebep olmuştur.

tür. Diğer taraftan İsrail, terör örgütü olarak kabul ettiği Hamas'ı ve topyekûn Gazze halkını, bölgeye giriş çıkışları büyük ölçüde sınırlandırarak ve sürekli saldırılar düzenleyerek cezalandırma yoluna gitmiştir.

2007 yılından bu yana Gazze'yi kara, hava ve denizden abluka altında tutarak bölgenin dünyayla bağlantısını kesen İsrail, burayı bir açık hava hapishanesi hâline getirmiştir.

Gazze'nin İsrail sınırında beş, Mısır sınırında bir olmak üzere toplamda altı sınır kapısı bulunmaktadır. İsrail 2006 yılından itibaren aşamalı olarak Nahal Oz (*Şucaiyye*), Karni (*Mintar*) ve Sufa (*El Avde*) kapılarını tamamen kapatmıştır. Erez Kapısı (*Beyt Hanun*) sadece insan geçişi için, Kerem Şalom Kapısı (*Kerm Ebu Salim*) da mal ve emtia geçişi için kısıtlı olarak açık tutulmaktadır. Mısır sınırındaki Refah Kapısı ise insan ve mal geçişi için yine kısıtlı olarak kullanılmaktadır.

Akdeniz'e kıyısı bulunan Gazze'de 1995 tarihli II. Oslo Anlaşması'na göre, denizin 20 mile kadar kullanılabileceği karara bağlanmış, ancak bu mesafe 2002 yılındaki Bertini Anlaşması ile 12 mile düşürülmüştür. 2009'dan bu yana da İsrail, Gazzelilerin yalnızca 3 ila 6 deniz mili alanı kullanmasına izin vermektedir. Geçimini balıkçılıktan sağlayan aileler bu durumdan büyük zarar görmektedir. İsrail 2001 yılında Gazze'deki tek havaalanı olan Yaser Arafat Uluslararası Havaalanı'nı bombaladığı için bölgeyle hava yolu ulaşımı da yapılamamaktadır. Dolayısıyla 2007 yılından bu yana Gazze'yi kara, hava ve denizden abluka altında tutarak bölgenin dünyayla bağlantısını kesen İsrail, burayı bir açık hava hapishanesi hâline

getirmiştir. Hâlihazırda devam eden abluka ve ambargonun yol açtığı insani kriz, İsrail'in Gazze'ye 2008/2009, 2012 ve 2014 yıllarındaki geniş çaplı saldırılarıyla daha da derinleşmiştir.

Uluslararası hukuk kurallarını ve insanlığın ortak değerlerini hiçe sayan İsrail, Filistin'deki işgalin boyutlarını genişletirken, 2010 yılı sonrasında Ortadoğu coğrafyasında yaşanan siyasi gelişmeler, Netanyahu hükümetinin elini güçlendirerek Siyonist projenin daha pervasızca hayata geçirilmesine yol açmıştır.

2010 yılında Tunus'ta başlayarak Mısır, Suriye, Yemen gibi birçok Arap ülkesinde etkili olan ve büyük umutlarla düzenlenen hükümet karşıtı gösteriler, bu ülkelerde darbe veya iç savaşla sonuçlanmıştır. Bu süreç aynı zamanda insani ve siyasi sonuçları açısından Filistin gündeminin geri planda kalmasına da yol açmıştır.

1948'den bu yana topraklarından uzakta yaşamak zorunda kalan Filistinlilerin nüfusu, Filistin topraklarındaki nüfustan çok daha fazladır. Başka ülkelere göç

etmeyenlerse kendi topraklarında âdeta hapis hayatı yaşamaktadır. 70 yılı aşkın bir zamandır çok boyutlu hak ihlallerine maruz kalan ve sürekli desteğe ihtiyaç duyan Filistinliler, Arap Baharı ile birlikte çok daha zorlu bir sürece girmiştir. Zira 2011 yılında Suriye'de başlayan ve 10 yılın sonunda küresel bir savaş hâline gelen Suriye'deki çatışmalar, 13 milyon kişiyi yerinden etmiş ve geride kalanları da ölüm, işkence, tutuklama, zorunlu askerlik gibi seçeneklerle karşı karşıya bırakmıştır. Dolayısıyla bugün artık Ortadoğu'da en az Filistinliler kadar

ABD’de Biden yönetimi Filistin-İsrail sorununda Trump’tan farklı bir yol izleyeceğinin ve iki devletli çözüm perspektifine geri döneceğinin sinyallerini verse de yeni dönemde radikal bir değişiklik yaşanması beklenmemektedir.

hak ihlaline uğrayan ve yardıma ihtiyaç duyan bir halk daha vardır. Bu durum da Filistinlilerle ilgili gündemi olumsuz etkilemektedir.

Arap Baharı protestoları sonrasında başlayan çatışma dönemi, insani boyutları yanı sıra bölgesel ve küresel yeni siyasal ittifakları da beraberinde getirmiştir. Yemen’de yerel unsurlar üzerinden yürüttükleri savaşla aralarında ki rekabetin doruk noktasına ulaştığı Suudi Arabistan ve İran, Ortadoğu’nun farklı bölgelerinde kendilerine müttefik arayışına girmiş durumdadır. İran’ın Suriye savaşında Rusya ile kurduğu ittifak, Lübnan Hizbullah’ı üzerinden İsrail’e tehdit oluşturması, Hamas’ı desteklemesi, ABD ve İsrail açısından İran’ı “şer eksen”inin bir numarası hâline getirmiştir. Ancak İran ortak düşmanlığı paydasında birleşen ABD, İsrail, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin (BAE) önünde “ortak düşman”a karşı birlikte hareket etmelerini zora sokan, Körfez ülkeleri ve İsrail arasında resmî diplomatik ilişki olmaması engeli vardır. Nihayetinde ABD Başkanı Trump döneminde şekillenen bahsi geçen İran karşıtı denklem, Trump ekibinin İsrail ve Körfez ülkeleri arasındaki ilişkilerin alenileştirilmesi girişimlerini de beraberinde getirmiştir. 2018 yılı sonunda başlayan ve Suudi Arabistan ve BAE’nin veliaht prensle-

ri ile Trump’ın Siyonizm yanlısı ekibi arasında yürütülen süreç, BAE ve İsrail arasındaki barış anlaşmasıyla ilk meyvesini vermiş, BAE’yi Bahreyn, Sudan ve Fas takip etmiştir.

Trump’ın İsrail politikalarını damadı ve başdanışmanı Jared Kushner ile ABD’nin İsrail büyükelçisi David Friedman başta olmak üzere, kendileri de Siyonist politikaları benimseyen çoğunluğu Yahudi bir ekip yönlendirmiştir. Bu süreçte ABD’nin Kudüs’ü İsrail’in başkenti ve Golan Tepelerini de İsrail toprağı kabul ettiği kararlar imzalanmış ve Filistin-İsrail sorununda “nihai çözüm” olacağı iddia edilen “Yüzyılın Anlaşması” planı gündeme getirilmiştir. Fakat İsrail lehine tek taraflı hazırlanan bu plan, ne Filistin yönetimini ne de Filistinlileri dikkate almakta ve “iki devletli çözüm” anlayışından oldukça uzak görünmektedir.

ABD yönetimi, alenen uluslararası hukuk kurallarını çiğneyerek İsrail’in fiilî işgalini meşrulaştırmaya yönelik planını Arap-İsrail yakınlaşması ile bölgedeki ülkelere kabul ettirmeye uğraşmaktadır. Katar, Kuveyt, Türkiye gibi bazı ülkeler söz konusu plana karşı olsalar da Katar ve Kuveyt’in meseleye katkısı Filistinlilere ekonomik destek sağlamanın ötesine geçememektedir. Türkiye ise Suriye savaşından sonra topraklarına yönelik artan doğrudan saldırılar se-

Gazze Özgürlük Filosu

Mayıs 2010'da Filistin'deki insani duruma dünya kamuoyunun dikkatini çekmek, işgal devleti İsrail'in uyguladığı hukuksuz ablukayı kıırarak bölgeye kalıcı bir insani yardım koridoru açmak ve insani yardım malzemelerini Gazze'ye ulaştırmak⁶ amacıyla altı sivil toplum kuruluşunun ortaklığında⁷ kapsamlı bir girişim olan "Gazze Özgürlük Filosu" projesi hayata geçirilmiştir. 37 farklı ülkeden 700'den fazla gönüllü ve tonlarca insani yardım malzemesi taşıyan yedi gemiden⁸ oluşan filo, "Rotamız Filistin, Yükümüz İnsani Yardım" sloganıyla Gazze'ye doğru yola çıkmıştır. Fakat işgal devleti İsrail, insansız hava araçları, helikopterler, gerçek ve plastik mermiler, ses, sis ve gaz bombaları ile uluslararası

sularda bekleyen yardım gemilerine saldırmıştır. İsrail askerleri Türk vatandaşları 10 yardım gönüllüsünü şehit etmiş, en az 50 kişiyi yaralamıştır.

İsrail, Özgürlük Filosu'na ilk müdahale anından yolcuların ülkelerine geri dönüşüne kadar yaşam hakkı ihlali, işkence, insanlık dışı zalimane ve onur kırıcı muamele ve cezalandırma, özgürlük ve güvenlik hakkı ihlali, mülkiyet hakkı ihlali, haberleşme özgürlüğünün engellenmesi gibi Dördüncü Cenevre Sözleşmesi ve geleneksel insancıl hukuka aykırı pek çok fiilde bulunmuştur.⁹ Kaldı ki insani yardım taşıyan bir gemiye uluslararası sularda müdahale etmek, üstelik aşırı güç kullanmak, abluka şartlarını düzenleyen tüm hukuk teamüllerine de aykırıdır.¹⁰

bebiyle kendi iç problemleriyle meşgul durumdadır.

Tarihî süreçte Arap ülkeleri birçok defa İsrail ile Filistinlilerin hamisi olarak savaşmış ve Filistin sorunu Arap rejimleri tarafından siyasi meşruiyet sağlamak ve bölgesel liderliği ele geçirmek için en önemli araç olarak görülmüştür. Bu rejimler zaman zaman da kendi halklarının odağını ülke içerisindeki sorunlardan uzaklaştırmak için Filistin konusunu bir manipülasyon aracı olarak kullanmışlardır. Fakat Trump döneminde ABD hamiliğinde İsrail’le yürütülen iş birliği, bu defa “barış” adı altında siyasi çıkarlar uğruna Filistin mücadelesini yalnızlaştırmıştır. ABD’de Biden yönetimi Filistin-İsrail sorunun-

da Trump’tan farklı bir yol izleyeceğinin ve iki devletli çözüm perspektifine geri döneceğinin sinyallerini verse de yeni dönemde radikal bir değişiklik yaşanması beklenmemektedir.

Siyasi iktidarların Filistin-İsrail sorununa yaklaşımları “reel politik” anlayışa göre şekillenirken sivil inisiyatifler konuyu daha insani ve vicdani bir boyuttan ele almaktadır. Dünyanın farklı yerlerindeki sivil toplum örgütleri İsrail’e yönelik sözlü kınamaların yanı sıra fiili olarak da bazı adımlar atmıştır. Bu bağlamda dünya kamuoyunda en büyük yankıyı uyandıran hareket “Mavi Marmara” gemisiyle anılan Gazze Özgürlük Filosu’dur.

İNSANİ DURUM

Ekonomi

İsrail’in saldırgan politikaları ve Filistin siyasetinin parçalı yapısı, Filistinlilerin mevcut sosyoekonomik sorunlarının temelini oluşturmaktadır. İsrail’in 2002 yılında inşasına başladığı “Ayrım Duvarı” Batı Şeria’yı çevreleyerek bir açık hava hapisanesine dönüştürmekte ve bölge halkının ekonomik faaliyetlerini engellemektedir. Duvar sebebiyle Filistinlilerin bir kısmı topraklarını terk etmek zorunda kalırken, geride kalanlar da kendi arazilerine ancak kimlik göstererek girebilmekte veya düzensiz açılan geçiş kapıları sebebiyle hareket alanları kısıtlanmaktadır. Böylece bölgede önemli bir geçim

kaynağı olan tarımsal faaliyetler de oldukça zorlaşmaktadır.¹¹

İsrail, 2006 yılından bu yana abluka altında tuttuğu Gazze’ye ticari malların geçişine sadece Kerem Şalom Sınır Kapısı’ndan kısıtlı olarak izin vermektedir. Gazze’deki Filistinliler hayatta kalabilmek için alternatif yollar arayarak “tünel ekonomisi” olarak bilinen bir sistem geliştirmek zorunda kalmıştır. Yer altında kazılan tüneller aracılığıyla Mısır’dan gaz yağın-dan canlı hayvana kadar birçok ürün Gazze’ye getirilmeye başlanmış, fakat Mısır’daki Sisi darbesinden sonra, ABD ve İsrail’in baskılarıyla bu tünellerin

Filistin	2005	2010	2015	2020
Toplam Nüfus (milyon kişi)	3,5	4,02	4,5	5,2
GSYİH (milyon dolar)	5,126	9,681	13,972	17,059
Kişi Başına Düşen GSYİH (dolar)	1.543	2.557	3.272	3.641
İşsizlik Oranı (%)	23,5	23,8	26	25,3
Genç İşsizlik Oranı (%)	32	36,3	37	41,5
Yoksulluk Oranı (%)	24,3	25,7	29	30

Kaynak: PCBS, World Bank

tamamı yok edilmiştir.¹² Nihayetinde bugün bölgeye mal giriş-çıkışının bütünüyle İsrail'in kontrolünde olması ve temel üretim malzemelerinin temin edilememesi, Gazze'de ekonomik faaliyetleri durma noktasına getirmiştir.

Hamas ve el-Fetih arasındaki siyasi bölünme, güvenlik gerekçesiyle İsrail'in Batı Şeria ve Gazze arasında insan ve mal geçişini kısıtlamasıyla birleşince, yekpare bir Filistin ekonomisinden bahsetmek imkânsız hâle gelmiştir. Resmî Filistin otoritesi olarak kabul edilen Mahmut Abbas yönetiminin Gazze'yi ihmal etmesi ve İsrail ablukası, Gazze'deki ekonomik durumu diğer bölgelerden çok daha kötü bir hâle getirmiştir.

Nüfusu 5 milyonu geçen Filistin'in gayrisafi yurt içi hasılası (GSYİH) 17,059 milyon dolardır. GSYİH'ya en büyük katkı (%21,4) toptan ve perakende ticaretten ve hizmetlerden (%19,1) sağlanmaktadır.¹³ Kişi başına düşen gelir ise yıllar içerisinde artarak

3.641 dolar olmuştur. Bu rakam Batı Şeria'da 4.854, Gazze'de 1.458 dolar civarındadır.¹⁴ Gazze'de kişi başına düşen gelire dair 343 dolardan¹⁵ 800 dolara¹⁶ kadar değişen farklı tahminler bulunmaktadır. Bahsi geçen rakamlar 11.428 dolar olan dünya ortalamasının oldukça altındadır.

Filistin'de işsizlik oranı %25'e yükselmiştir; yani her dört kişiden biri işsizdir. Bu oran gençler arasında %40'lara çıkmış durumdadır. Gazze'de ise daha ciddi bir farkla genel işsizlik oranı %53, genç işsizlik oranı %69'dur.¹⁷

Ablukanın ardından Gazze'ye giriş çıkışların sınırlandırılması bölgedeki ticareti durma noktasına getirmiş, üretimi azaltmıştır. Ablukadan önce (2005) Gazze'ye İsrail sınırından ayda ortalama 833 ticari mal taşıyan kamyon girerken, günümüzde ancak 262 kamyon girebilmektedir. Yine İsrail sınırından ablukadan önce (2005) 10.400 kamyon ayrılırken, günümüzde 7.517 kamyon ayrılmaktadır.¹⁸

Ablukadan sonra Gazze'deki işletme sayısı 3.500'den 500'e düşmüş, 600'den fazla üretim tesisi tamamen kapatılmıştır. İsrail'in düzenlediği üç büyük askerî saldırı sebebiyle geriye kalan tesislerin üretim kapasitesi %16'yı geçmemektedir. Gazze'deki özel sektörün bu dönemde yaklaşık 11 milyar dolarlık bir kayıp yaşadığı tahmin edilmektedir.¹⁹

En az 35.000 Gazzeli geçimini balıkçılık yaparak sağlamaktadır. Ne var ki Oslo Görüşmelerinde 20 mil olarak belirlenen balıkçılık bölgesini sürekli daraltan İsrail, bu sektörü de zora sokmaktadır. Filistinli balıkçılar İsrail'in belirlediği miller içerisinde dahi saldırılara maruz kalmaktadır. 2000 yılından bu yana yaşanan 1.192

olayda sekiz balıkçı hayatını kaybetmiş, 130'dan fazlası yaralanmış, 656'sı tutuklanmıştır. 209 balıkçı teknesine el koyan İsrail, 111 bot ve ekipmana da zarar vermiştir. Birleşmiş Milletler (BM) İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'ne (OCHA) göre bölgedeki 3.700 balıkçıdan yalnızca 2.000'i düzenli olarak çalışabilmektedir.²⁰

Ekonomideki durgunluk yoksulluk oranlarını daha da artırmaktadır. Filistin genelinde yoksulluk oranı %29,2 iken, Gazze'de %53'tür. Gazze'de derin yoksulluk oranı %29,3'tür ve her 5 kişiden 4'ü insani yardıma ihtiyaç duymaktadır.²¹ Donald Trump'ın kararıyla ABD'nin BM Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı'na (UNRWA) ayırdığı fonu kesmesi, Filistin'deki ekonomik krizi daha da derinleştirmiştir.

Eğitim

1948-1967 yılları arasında Filistin'deki eğitim sistemi Ürdün (Batı Şeria) ve Mısır'ın (Gazze); 1967-1994 arasında da

İsrail'in kontrolünde kalmıştır. 1994'ten sonra Filistin otoritesi eğitimle ilgili süreci yönetse de İsrail'in özellikle intifada dönemlerinde okullara saldırılar düzenlemesi, okulları uzun süreli olarak kapatması, pek çok öğrenci ve öğretmeni öldürmesi, eğitimde istikrarı engelleyen önemli gelişmeler olmuştur. Fakat bütün engellemelere rağmen Filistinli çocuklar ve gençler eğitime katılmayı başararak diğer Ortadoğu ülkeleri arasında öne çıkmışlardır.

Filistin'de 2019-2020 döneminde okul sayısı 3.074'e ulaşmıştır. Bunların 2.323'ü Batı Şeria'da, 751'i Gazze'dedir. 1.061.639'u ilkökul, 247.526'sı lise düze-

Filistin genelinde 15 yaş üzeri okuryazarlık oranı %97,4'tür ve bu oran Ortadoğu coğrafyasının en yüksek oranlarından biridir.

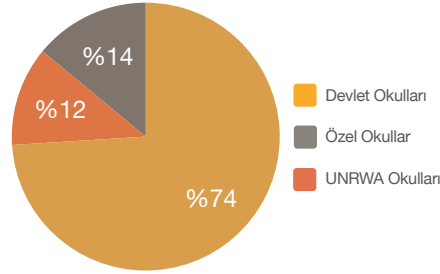
yinde olmak üzere toplam 1.309.165 öğrenci bu okullarda eğitim görmektedir. Filistin otoritesi, UNRWA ve özel sektör olmak üzere üç farklı idari yapıya sahip okulun bulunduğu Filistin'de, okulların %74'ü devlete (2.259), %14'ü özel kurumlara (443), %12'si UNRWA'ya (372) bağlıdır.²²

Altyapıya oranla en yoğun öğrencinin bulunduğu okullar UNRWA'ya bağlı olanlardır. UNRWA okullarında öğretmen başına 31,8 öğrenci düşerken, devlet okullarında 21,2, özel okullarda ise 16,3 öğrenci düşmektedir. Diğer taraftan UNRWA'ya bağlı okullarda ilkokul ve lisede sırasıyla sınıf başına düşen öğrenci sayısı 40 ve 31,3'tür. Aynı sayı devlet okullarında 30,2 ve 28,8 iken, özel okullarda 22,8 ve 19,8'dir.

Filistin'de 207.307 üniversite öğrencisi vardır. Bunların 127.944'ü kız öğrenci, 79.363'ü erkek öğrencidir. 10.819 genç de halk eğitim merkezlerine devam etmektedir.

Filistin genelinde 15 yaş üzeri okuryazarlık oranı %97,4'tür ve bu oran Ortadoğu coğrafyasının en yüksek oranlarından biridir.²³

Filistin genelinde eğitime katılım olumlu bir seyir izlese de Gazze'nin eğitim altyapısı İsrail saldırılarından ve ablukadan olumsuz etkilenmekte, nüfusun hızla artmasıyla da altyapı yetersizliği iyiden iyiye hissedilmektedir. Gazze'de

okulların üçte ikisi yetersizlik sebebiyle günde iki veya üç zamanlı eğitim vermektedir. Buna rağmen sınıf başına 41 öğrenci düşmektedir. Gazze'de 86 yeni okula ve 1.081'den fazla sınıfa ihtiyaç duyulmaktadır.²⁴

5-17 yaş aralığındaki öğrencilerin %50'si yaşadıkları psikolojik travma sebebiyle eğitim potansiyelinden yeterince faydalanamamaktadır. Ayrıca 20.000 üniversite öğrencisi de eğitim ücretlerini karşılayamadığı için mezuniyet belgesini alamamıştır.²⁵

15 yaşına gelen erkek öğrencilerin yaklaşık %25'i ve kız öğrencilerin %7'si maddi sebeplerle okulu bırakmak zorunda kalmaktadır. 6-15 yaş aralığındaki engelli erkek çocukların %22,5'i ve kız çocukların %30'u okula hiç gidememektedir. Ayrıca Filistin'deki yaklaşık yarım milyon çocuk, eğitim imkânına erişebilmek için insani yardıma ihtiyaç duymaktadır.²⁶

Doğu Kudüs ve Batı Şeria'daki çocuklar okula gidiş dönüş yolunda sık sık

kontrol noktalarından ve Yahudi yerleşim birimlerinden geçmek zorundadır. Yüksek risk içeren bu bölgelerde çocuklar sıkıntı ve korku yaşayarak şiddetin farklı türlerine maruz kalmaktadır. Gazze'deki çocuklar ise, ekonomik sı-

kıntılar ve artan yoksullukla karşı karşıyadır. Fiziksel erişimin kısıtlanması, kronik insani krizler ve saldırılar, çocukların eğitimini doğrudan etkilemekte, üstelik geleceğe yönelik potansiyellerini de tehlikeye atmaktadır.

Sağlık

Filistin; ulaşılabilirlik, temel kriterlere uygunluk, geçerlilik ve kalite gibi temel bileşenlerden uzak bir sağlık altyapısına sahiptir; ayrıca sağlık sistemini destekleyici diğer etmenler de yetersizdir. Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yetersizliğin, siyasi sistemde istikrarsızlığın hâkim olduğu Filistin'de gıda güvenliği, su ve sanitasyon hizmetleri de ciddi bir sorun hâline gelmiş durumdadır. Bu alanlardaki noksanlıklar sağlık sistemine de büyük yükler bindirmekte, sağlıkla ilgili temel göstergeler bu koşullardan etkilenmektedir. Nihai durumda Filistin, sağlık alanında bölgedeki diğer ülkelerin bir hayli gerisindedir.

İsrail'de ortalama yaşam süresi 82,5 yıl, Ürdün'de 74,3 yıl iken, Filistin'de 73,9 yıldır. İsrail'de bebek ölüm oranları her 1.000 doğumda 2,9 iken, Ürdün'de 14,6, Filistin'de 17,9'dur. İsrail'de 5 yaş altı her 1.000 çocukta 3,6'sı, Ürdün'de 17'si, işgal altındaki Filistin topraklarında ise 20,9'u hayatını kaybetmektedir. Diğer taraftan doğum sırasında ve sonrasında yaşanan komplikasyonlar sebebiyle İsrail'de her 100.000 doğumda 3 anne hayatını kaybederken, Ürdün'de 46, Filistin'de 27 anne hayatını kaybetmektedir.²⁷

Sağlık hizmetlerinin hızlı ve etkili bir şekilde verilebilmesi için hastane, yatak ve sağlık personeli sayısı son derece önemlidir. Filistin'de 27'si hükümete, 55'i özel sektöre ait olmak üzere toplam 82 hastane ve bu hastanelerde de 6.444 hasta yatağı bulunmaktadır. Dünya genelinde her 1.000 kişiye 2,8 hasta yatağı düşerken, Filistin'de bu rakam 1,3'tür. Diğer taraftan dünya genelinde her 1.000 kişiye ortalama 3,4 sağlık personeli (doktor, hemşire, ebe vb.) hizmet verirken bu sayı Filistin'de 3'tür.

Sağlık altyapısındaki bu yetersizliklerin yanı sıra Filistinlilerin sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesinin önündeki en büyük engel, tedavi için İsraili yetkilile-

1967 yılından bu yana süren İsrail işgali ve bölünmüş Filistin yönetimi, Gazze'nin sağlık sistemindeki sorunları kronikleştirirken; İsrail'in sağlık altyapısını hedef alan saldırıları, tüm bölge halkının hayatını etkilemektedir.

rin onayının alınması zorunluluğudur. Filistinli hastalar tedaviye erişebilmek için İsraili otoritelerin vereceği izinlere mahkûmdur. Ayrım Duvarı ile Batı Şeria'dan koparılan Doğu Kudüs'te yaşayan 300.000 Filistinliye İsrail tarafından verilen kimlik kartı, resmi olarak onların İsrail'in sağlık hizmetlerinden faydalanabilmesine imkân sağlamaktadır. Doğu Kudüs'te ikamet etmeye ve çalışmaya devam etmek koşuluyla verilen kimlik kartı, bu kişilere Filistin'in diğer bölgelerinde yaşayanlardan daha farklı bir statü kazandırmaktadır. Kudüs dışında kalan Batı Şeria topraklarında ve Gazze'de yaşayan Filistinli hastalar, hasta yakınları ve sağlık çalışanları ise ancak İsrail'in izin vermesi durumunda başka bölgelere geçebilmektedirler.

Gazze dışında tedaviye erişim izni isteyen hastaları, koşulları öngörülemez bir başvuru süreci beklemektedir. Hastalar ve refakatçiler İsrail makamları tarafından güvenlik soruşturmasına çağrılmakta ve izin alma süreçleri son derece uzun sürmektedir. İzin verilmeyen veya uzun süre bekletilen hastalara herhangi bir açıklama da yapılmamaktadır. Refah Sınır Kapısı'ndan geçmek zorunda olan hastaları ise çok daha belirsiz bir süreç beklemektedir. Birçok kişinin ancak rüşvet vererek geçebildiği Refah Kapısı'ndaki uzun bekleme süreleri, hastaları zor durumda bırakmaktadır.²⁸

2018 yılında Gazze'deki hastaların %70'i Batı Şeria, Doğu Kudüs ve İsrail'de tedavi görmek için İsrail'den izin almak zorunda kalmıştır. Geçiş için İsrail'e başvuruda bulunan hastalarinsa sadece %61'ine izin verilmiştir; yani her 10 hastadan 4'ü tedaviye erişememiştir. Refakatçi izin taleplerinin ise ancak %48'ine olumlu cevap verilmiştir. Özellikle kanser, uzun kaybı gibi ciddi sağlık sorunu bulunan hastalar için refakatçilerin önemi bilinmektedir. Refah Kapısı'na yönlendirilen hastaların sadece %8'i Mısır'a geçebilmiştir. Gazze'deki hasta başvurularının %12'sini beş yaş altı çocuklar, %46'sını kadınlar oluşturmaktadır.²⁹

Gazze'de sağlık alanındaki en önemli sorunlardan biri, tıbbi malzeme ve ilaç eksikliğidir. İsrail, giriş çıkışı kısıtlaması yanı sıra bazı tıbbi gereçlerin bölgeye girişini de askeri alanda kullanılabileceği gerekçesiyle sınırlandırmaktadır. Jeneratör, ambulans telsizi, kişisel koruma ekipmanı gibi bazı tıbbi ihtiyaçların teslimatı için onay alma süreçleri oldukça uzundur.

Gazze'deki ilaçların %52'si, tıbbi araç gereçlerin %27'si tükenmek üzeredir. Azalan ilaçlar arasında antibiyotiklerin yanı sıra kanser, hematoloji, kemoterapi ve hamilelerin kullandığı demir, folik asit ilaçları da bulunmaktadır.³⁰ Kanser ilaçları stokunun %60'ı tükenmiş durumdadır. Çocukların %55'i kansızlık sorunu

yaşamaktadır. Ayrıca işgalin çok boyutlu sonuçları çocukların %62'sinde -ki bu oran 2005 yılında %25'tir- depresyon ve anksiyete gibi psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.³¹

1967 yılından bu yana süren İsrail işgali ve bölünmüş Filistin yönetimi, Gazze'nin sağlık sistemindeki sorunları kronikleştirirken; İsrail'in sağlık altyapısını hedef alan saldırıları, tüm bölge halkının hayatını etkilemektedir.

2018 yılında düzenlenen "Büyük Dönüş Yürüyüşü" gösterileri sırasında İsrail silahlı güçleri, sağlık sektörüne yönelik 363 saldırı gerçekleştirmiştir. Bombalı saldırılarda ve keskin nişancı ateşiyle 3 sağlık çalışanı hayatını kaybetmiş, yaklaşık 570 sağlık çalışanı yaralanmıştır; 3 hastane

hasar almış, 84 ambulans ve 5 hasta nakil aracı vurulmuştur. Özellikle 21 yaşındaki Filistinli hemşire Rezzan Neccar'ın 100 metre mesafeden vurularak öldürülmesi, tüm dünyada yankı uyandırmıştır. BM yetkilileri, Neccar'ın uzaktan fark edilebilecek şekilde sağlık çalışanı olduğunu gösterir kıyafet giymesine rağmen öldürüldüğünü açıklamıştır.³²

Gazze'nin hâlihazırda yetersiz olan sağlık sistemi, İsrail'in doğrudan saldırıları yanı sıra tıbbi ekipman ve ilaç yetersizliği, başka bölgelere hasta geçişlerinin zorlaştırılması gibi sebeplerle ciddi bir kriz içindedir. Ayrıca güvenli gıdaya erişilememesi, temiz su kaynaklarının yetersiz olması ve yoğun elektrik kesintileri, Gazze'deki sağlık koşullarını daha da ağırlaştırmaktadır.

Gıda Güvenliği ve Su Kaynaklarına Erişim

Yüksek işsizlik, gelirlerin düşük olması ve yüksek enflasyon sebebiyle yaklaşık 1,7 milyon Filistinli yeterli ve güvenli gıdaya ulaşamamakta ve yardıma ihtiyaç duymaktadır. Gazze'de gıda güvensizliği 2014 yılında %59 iken, 2018'de %68,5'e yükselmiştir. Bu oranın %47'si ağır, %22'si kısmi gıda güvensizliğine işaret etmektedir. Batı Şeria ise %12'lik oranla nispeten daha iyi durumdadır.³³

Yetersiz beslenmeden en çok çocuklar etkilenmektedir. Beş yaş altı çocukların %1,2'si ciddi şekilde yetersiz beslenmekte, bu durum çocukların %7,4'ünün büyümesini engellemek-

tedir. 6-23 aylık bebeklerin sadece %62,6'sı minimum beslenme çeşitliliği gereksinimini karşılayabilmektedir.³⁴

Bölgedeki su kaynakları da İsrail'in kontrolünde olduğu için Gazze'de yaşayan Filistinliler su ihtiyacını yer altı sularından karşılamak zorunda kalmaktadır. Fakat arıtılmamış atık sular ve artan tuzluluk sebebiyle oluşan kirlilik yüzünden bugün Gazze'deki yer altı sularının %96'sının tüketim için uygun olmadığı belirtilmektedir. Ne var ki insanlar yüksek fiyatlar sebebiyle kapalı su alamadıkları için bu kirli suları kullanmaya devam etmektedirler. Bu da şehirde suya bağlı sebeplerle ciddi sağlık

sorunları yaşanmasına yol açmaktadır. Ayrıca Gazze’de kanalizasyon borularındaki arızalar yüzünden her gün 108.000 metreküp atık suyun Akdeniz’e aktığı be-

lirilmektedir. Suların arındırılması için bazı projeler hayata geçirilse de yoğun elektrik kesintileri bu işlemleri sekteye uğratmaktadır.³⁵

Elektrik

Gazze, İsrail saldırıları, ambargo ve abluka sebebiyle 10 yıldan fazla bir zamandır uzun süreli elektrik kesintileri yaşamaktadır. 2014 yılındaki İsrail hava saldırılarında yakıt depolama tanklarının imha edilmesi, abluka sebebiyle yedek parça, ekipman ve yakıt ithalatına yönelik uygulanan kısıtlamalar, şehirdeki elektrik üretimini ciddi biçimde sınırlandırmaktadır. Yakıtın finansmanı ve vergilendirilmesi, tüketici ödemelerinin toplanması gibi konularda Gazze ve Ramallah yönetimleri arasında yaşanan anlaşmazlık, 2017’den bu yana bölgedeki durumun daha da ağırlaşmasına yol açmıştır.

2017 ve 2018 yıllarında günlük ortalama 7 saat elektrik verilen Gazze’de bu süre 2020 yılında 12,6 saate, 2021 yılının ilk günlerinde de 14 saate çıkartılmıştır.

Yıllar	Günlük Ortalama Elektrik Kullanım Saati
2017	7,25
2018	7,33
2019	11,9
2020	12,6

Kaynak: OCHA

Gazze'nin günlük ihtiyacı için gereken 450 megavat elektriğin bir kısmı Gazze'de üretilirken daha büyük bir kısmı (ortalama 120 megavat) İsrail'den temin edilmektedir. Devam eden elektrik

kesintisi, başta sağlık, su ve sanitasyon olmak üzere temel hizmetleri ciddi şekilde etkilemekte ve Gazze'nin kırılgan ekonomisini, özellikle de imalat ve tarım sektörlerini baltalamaktadır.³⁶

HAK İHLALLERİ

İşgal Güçleri Tarafından Öldürülen Siviller

Filistinliler 1948'den bu yana İsrail silahlı güçlerinin ve Yahudi yerleşimcilerin şiddetine maruz kalmaktadır. Sözlü ve fiziksel şiddet sürekli devam ederken dönem dönem de saldırıların düzeyi arttırılarak yüzlerce Filistinlinin hayatını kaybettiği olaylar yaşanmaktadır.

Son 20 yılda İsrail saldırılarının arttığı altı dönem dikkat çekmektedir. İlki Aksa İntifadası'dır. Ariel Şaron'un beraberindeki askerlerle Mescid-i Aksa'ya girmesi üzerine patlak veren ayaklanmanın ilk yılında 333 kişi İsrail silahlı güçleri tarafından öldürülmüştür. İki yıl sonra İsrail'in Batı Şeria'nın farklı bölgelerine yönelik düzenlediği "Koruyucu Kalkan Operasyonu" sırasında ise 1.000'in üzerinde Filistinli hayatını kaybetmiştir.

2000'li yılların başında Batı Şeria'ya yönelik yoğun saldırılar düzenleyen İsrail, 2005'te Gazze'den tamamen çekilmiş ve 2007'den itibaren de Gazze'ye başlattığı abluka uygulamasıyla birlikte saldırılarının yönünü bu bölgeye kaydırmıştır. İsrail'in 27 Aralık 2008'de başlattığı "Dökme Kurşun Operasyonu" 22 gün sonra, 18 Ocak

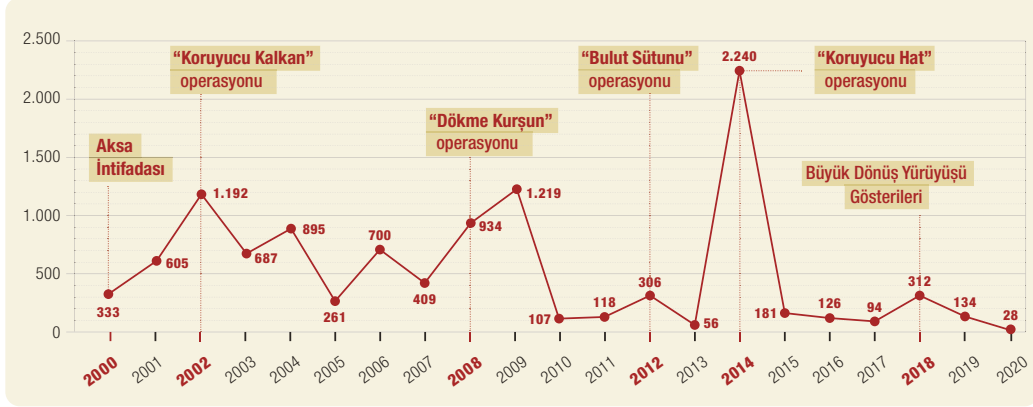
2009'da son bulmuştur. Operasyon sırasında en az 1.436 kişinin hayatını kaybettiği, 5.400 kişinin yaralandığı, 4.100 binanın yıkıldığı, 17.500 bina'nın da hasar aldığı belirtilmektedir. 2012 yılının Kasım ayında düzenlenen ve bir hafta süren "Bulut Sütunu Operasyonu"nda ise 162 Filistinli öldürülmüş, 1.300 kişi yaralanmış, 200 bina yıkılmış, 1.500 bina hasar almıştır.

8 Temmuz 2014'te başlayarak 51 gün süren "Koruyucu Hat Operasyonu" İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının en şiddetli olanıdır. 2.147 kişinin hayatını kaybettiği saldırılarda 10.870 kişi yaralanmış, 2.465 bina yıkılmış, 14.658 bina da hasar almıştır.³⁷ Aradan geçen altı yıla rağmen bu saldırının izleri Gazze'den hâlen silinbilmiş değildir.

Filistinlilerin Gazze ablukasının son bulması ve mültecilerin geri dönmesi gibi taleplerle 2018 yılında başlattığı Büyük Dönüş Yürüyüşü gösterileri barışçıl bir şekilde gerçekleştirilse de işgal güçleri göstericilere gerçek mermilerle müdahale etmiş ve 50'si çocuk, 6'sı kadın, 3'ü sağlık çalışanı, 2'si gazeteci olmak üzere en az 266 Filistinliyi öldürmüştür. Gösterilerde ayrıca 3.175'i çocuk,

Son 20 yılda İsrail saldırılarında en az 10.940 Filistinli hayatını kaybetmiştir.

ÖLDÜRÜLEN KİŞİ SAYISI

1.008'i kadın olmak üzere 30.398 kişi de yaralanmıştır. Bunların 6.500'den fazlası uzuv yaralanmasıdır ve 148'i doğrudan, 108'i ikinci derece amputasyonla sonuçlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), uzuvlarından yara alan 1.200 kişinin

tedavisinin altı ay ila üç yıl arasında süreceğini, her bir tedavi için 40.000 dolara varan maddi kaynak gerekebileceğini açıklamıştır.³⁸

Son 20 yılda İsrail saldırılarında en az 10.940 Filistinli hayatını kaybetmiştir.

Kudüs'ün Statüsü

1947'de BM Genel Kurulu'nda kabul edilen ve Filistin topraklarının %55'inin Yahudilere, %45'inin Filistinlilere bırakılmasını öngören 181 sayılı "Taksim Planı"nda, Kudüs'ün silahlardan arındırılmasına ve idaresi için uluslararası bir yönetim kurulmasına karar verilmiştir. Fakat 1948'de Yahudiler ve Araplar arasında yaşanan savaşla birlikte, bahsi geçen uluslararası statü Kudüs'te hiçbir zaman hayata geçirilememiştir.

1948 Savaşı'nın ardından İsrail, Kudüs'ün batı kesimini işgal etmiş, Ürdün de kentin doğu kesimini kontrol altına almıştır. Bu işgallerle birlikte Kudüs fiili olarak ikiye bölünmüştür. 1967'deki Altı Gün Savaşı'nda ise İsrail, Kudüs'ün doğu kesimini ve Batı Şeria'nın tamamını işgal etmiştir.

İsrail bir yandan hukuksuz fiili işgalini sürdürürken bir yandan da mevcut durumu meşrulaştırmanın yollarını aramaya başlamış ve 1980'de Kudüs'ü

MESCİD-İ AKSA'YA YÖNELİK SALDIRILAR

İsrail, Doğu Kudüs'ü işgal etti ve "arkeolojik kazı" adı altında Harem bölgesinde kazı çalışmalarını başlattı.

1967

İşgal güçleri, 24 Haziran'da Silsile Kapısı'ndaki Tankiziyya okulunu devralarak buraya askerî üs kurdu.

1969

Mescid-i Aksa, 21 Ağustos'ta Avustralyalı fanatik bir Hristiyan tarafından kundaklandı ve caminin üçte biri kullanılmaz hâle geldi.

Mescid-i Aksa'nın altındaki kazı çalışmaları sebebiyle camide çatlaklar oluştu.

1974

İsrail mahkemesi aldığı kararla bazı Yahudi grupların Mescid-i Aksa'da ibadet etmesine izin verdi.

1976

Ağlama Duvarı yönünde kazılarını sürdüren Siyonistler, Mescid-i Aksa'nın altındaki tünelin içinde küçük bir Yahudi mabedi inşa etti.

1979

Siyonist Kudüs Belediyesi "Kudüs 2020" projesini kabul ederek Aksa'nın çevresindeki Müslüman nüfusun tahliye sürecini hızlandırdı.

1994

Mescid-i Aksa'ya yönelik bombalı saldırı son anda durduruldu.

1984

"Tapınağın Emanetçileri" adlı fanatik grubun harem bölgesinde yaptığı tören sırasında, camide ibadet eden Müslümanlara ateş açıldı ve 20 kişi hayatını kaybetti.

1990

Yeni kazı ve yıkım çalışmalarında, çevredeki bazı Arap sakinlerin evleri kamulaştırılarak Yahudi yerleşimcilere verildi.

1982

Kudüs İslam Müzesi'nden 4 milyon dolar değerinde nadir bulunan kitap ve resim çalındı.

1983

Ariel Şaron, beraberindeki askerlerle Mescid-i Aksa'ya baskın düzenledi ve ikinci (Aksa) İntifada başladı.

2000

Siyonistler Silvan, Şeyh Cerrah ve Butsan mahallelerindeki Müslümanlara ait çok sayıda evi tahliye ettirdi.

2007

Mağripliler Kapısı, Müslümanların kullanımına kapatıldı.

2008

Günün belirli saatlerinde Aksa'nın Müslümanlar ve Yahudiler tarafından ortaklaşa kullanılması anlamında "çifte kullanım" kararı alındı.

2010

bir bütün olarak “ezeli ve ebedi” başkenti ilan etmiştir. Resmî kurumlarını Kudüs’e taşıyarak burayı başkent olarak kullanmak istese de BM’nin 181 sayılı Karar’ı gereğince uluslararası sistemde bu hamlesine destek bulamamış ve ikili diplomatik ilişkilerini Tel Aviv üzerinden yürütmeyi sürdürmüştür. Oslo Görüşmeleri sırasında da işgalin devamlılığını sağlayacak şekilde, Kudüs’ün statüsü gündeminin görüşülmesi ertelenmiştir.

6 Aralık 2017’de ABD Başkanı Donald Trump’ın Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıyan kararı imzalaması,

Kudüs’ün statüsü açısından bütün BM kararları çiğnenerek atılan tarihi bir adım olmuştur. Bu karar ABD Kongresi’nde 1995 yılında alınmış fakat her ABD başkanı tarafından altı aylık periyotlarla ertelenmiştir. Ne var ki Trump, adaylık sürecindeki vaadini yerine getirerek kararı onaylamış ve uluslararası kamuoyunun tepkisine rağmen 15 Mayıs 2018’de ABD’nin İsrail elçiliği Tel Aviv’den Kudüs’e taşınmıştır. Bugün ABD dışındaki ülkeler İsrail ile diplomatik ilişkilerini Tel Aviv üzerinden yürütmeye devam etmektedir.

Filistinli Mülteciler ve Kamplar

İngiliz manda rejimi döneminde (1920-1947); Haganah, Irgun, Lehi, Stern gibi Yahudi silahlı grupların düzenlediği sayısız saldırı ile Filistinliler yerlerinden edilmeye başlanmıştır. 1948 ve 1967 yıllarındaki Arap-İsrail savaşları sırasında ise 1 milyonun üzerinde Filistinlinin vatanını terk etmek zorunda kaldığı kitlesel göçler yaşanmıştır. Bu süreçte, başta Ürdün, Lübnan ve Suriye olmak üzere dünyanın farklı yerlerine giden Filistinli mültecilerin ihtiyacını karşılamak için 1950 yılında UNRWA kurulmuştur. Ne var ki UNRWA, ilk dönemde mültecilere yılda kişi başı 27 dolar gibi cüzi bir yardımda bulunabilmiştir. Bu durumda ev sahibi ülkelerin Filistinli mültecilere tanıyacağı haklar çok daha önemli bir hâl almıştır. Ürdün ve Suriye’de mültecilere çalışma ve iş yeri açma izni verilirken, sadece Ürdün

Filistinli mültecilere yurttaşlık hakkı tanımıştır. Lübnan ise Filistinlileri ne resmî olarak tanımış ne de çalışma izni ve mülkiyet hakkı vermiştir.

Günümüzde Filistin nüfusunun yarısından fazlası mülteci durumundadır ve Filistinli mültecilerin 6 milyonu Ürdün, Gazze, Batı Şeria, Suriye ve Lübnan’da yaşarken, yaklaşık 1 milyonu da dünyanın diğer bölgelerine dağılmıştır.

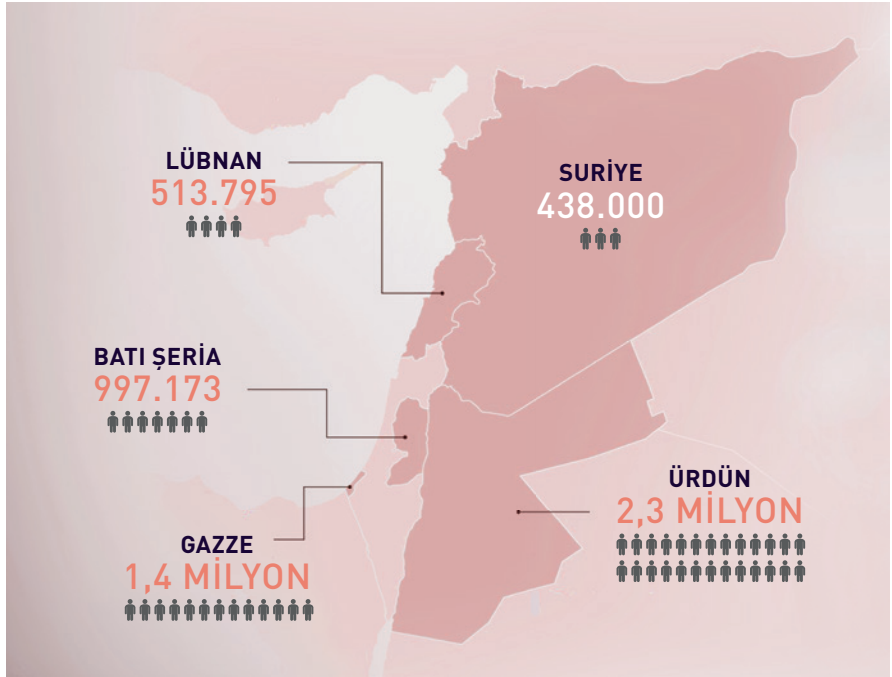
Ürdün 2,3 milyonla en fazla Filistinli mülteciyi barındıran ülkedir. Bunların 370.000’i UNRWA’ya bağlı 10 mülteci kampında yaşamaktadır. Ürdün, Filistinlilerin tamamına yakınına vatandaşlık vermiştir. Gazze 1,4 milyonla en fazla Filistinli mülteci barındıran ikinci bölgedir. Bu sayı Gazze nüfusunun %70’ine karşılık gelmektedir. Buradaki mültecilerin yaklaşık

Günümüzde Filistin nüfusunun yarısından fazlası mülteci durumundadır ve Filistinli mültecilerin 6 milyonu Ürdün, Gazze, Batı Şeria, Suriye ve Lübnan'da yaşarken, yaklaşık 1 milyonu da dünyanın diğer bölgelerine dağılmıştır.

600.000'i sekiz mülteci kampında yaşamaktadır. Gazze'deki mülteci kamplarında temel sorunlardan biri, aşırı nüfus yoğunluğudur. Gazze'de bulunan Şati Kampı, dünyanın en yoğun nüfuslu yerlerinden biri olarak kabul edilmektedir. İsrail'in 2007'den bu yana Gazze'ye uyguladığı ambargodan mülteciler de etkilenmekte ve birçoğu hayatını insani yardımlarla devam ettirmektedir. Batı Şeria'da 997.173 mülteci bulunmakta-

dır ve bunların dörtte biri 19 kampa dağılmış durumdadır.³⁹

2011 yılına kadar Suriye'deki 12 kampta ve ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan Filistinli mülteci sayısı 618.128'dir. Fakat Suriye'deki savaşın başlamasının ardından bu sayının 438.000'e gerilediği tahmin edilmektedir. En az 30.000 mültecinin Lübnan'a gittiği bilinmektedir. Bu dönemde Lübnan'da zaten UNRWA'ya kayıtlı 513.795 mülteci vardır. Bunların da %45'i ülkedeki 12 mülteci kampında yerleşiktir. Lübnan'daki Filistinli mülteciler birçok haktan mahrum, vatansızlar olarak zor şartlarda hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Suriye'den gelen mültecilerle birlikte ülkede hâlihazırda yaşanan insani kriz daha da derinleşmiştir.⁴⁰

Ürdün, Gazze, Batı Şeria, Suriye ve Lübnan'daki mülteciler; yoksulluk, işsizlik, kronik sağlık sorunları, kalabalık, hasarlı altyapı, bakımsız ve yetersiz evler, eğitim altyapısındaki yetersizlikler, farklı gruplar arasındaki çatışmalar gibi birçok sorunla mücadele etmektedir. Buralarda ulusal ve uluslararası örgütlerin yaptığı insani yardım çalışmaları hayati önem arz etmektedir. Bu noktada mültecilere insani yardım ulaştırmada önemli bir tecrübeye sahip olan ve dünyadan yapılan yardımları koordine eden UNRWA ön plana çıkmaktadır. Fakat ABD'nin Başkan Donald Trump döneminde UNRWA'ya maddi desteği kesmesi ve dünya genelinde yaşanan ekonomik kriz, UNRWA'yı ciddi bir ekonomik krize sokmuştur.

Yıllardır dünyanın farklı bölgelerinde mülteci olarak yaşayan Filistinlilerin zorla sürgün edildikleri Filistin topraklarına dönme iradesini sürdürdükleri ve her zorluğa rağmen "Filistinli" kimliğine aidiyetlerini kaybetmedikleri görülmektedir. BM Genel Kurulu'nun aldığı 194 sayılı Karar'a ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 13. maddesine göre, Filistinli mültecilerin geri dönme hakkı vardır ve bu hakkını kullanmak istemeyen ve maddi zarara uğrayan kişilerin zararları karşılanacaktır. Fakat 72 yıldır hiçbir Filistinli mülteci bu hakkı kullanamamıştır ve mülteci durumuna düşen Filistinlilerin sayısı her geçen gün artmaya devam etmektedir.

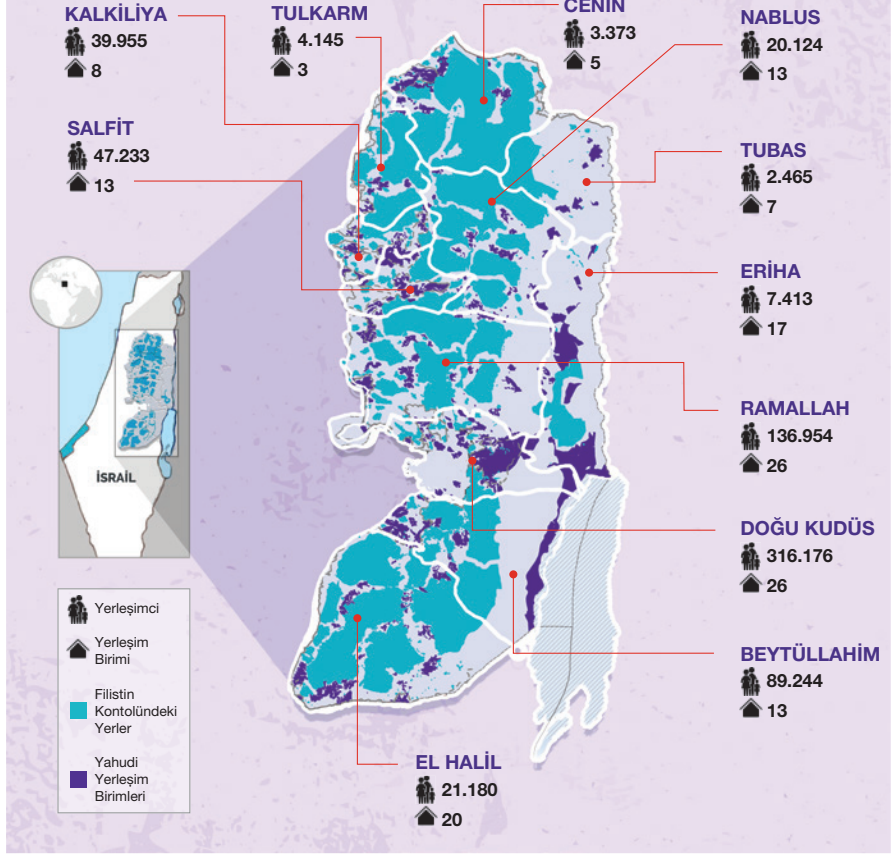
Yahudi Yerleşim Birimleri

Tarihî Filistin topraklarındaki Yahudi nüfusun artışı, bir Yahudi devletinin kurulabilmesi için varoluşsal bir mesele olarak değerlendirilmiş ve dünyanın farklı bölgelerinden Yahudiler 1882 yılından itibaren buraya göç etmeye başlamıştır. "Aliyah" adı verilen göç dalgaları 1940'lara kadar yoğun bir şekilde devam etmiştir. Özellikle 2. Dünya Savaşı'nın ardından binlerce Yahudi'nin Filistin'e gelmesiyle 1918'de yaklaşık 60.000 olan Yahudi nüfusu, 1946 yılında 600.000'e yaklaşmıştır. Bölgedeki Yahudi nüfusunun artması, bir taraftan Filistinlilerin zorunlu göçüne sebep olurken bir taraftan da Filistinli Arapların tepkisine yol açarak çatışmaları arttırmıştır.

Filistin topraklarında Yahudi yerleşimlerinin kurulması, 1900'lü yılların başından bu yana işgalin temel taşlarından biri olsa da bugünkü şekliyle yerleşim birimlerinin kurulması 1967 yılına dayanmaktadır. İsrail, 1967'de yaşanan Arap-İsrail Savaşı'nda Sina, Golan ve Ürdün Vadisi'ni de içine alacak şekilde büyük bir toprak parçasını işgal ederek buralarda yoğun bir yerleşim kurma faaliyetine girişmiş, böylelikle de bölgedeki yerleşim birimi ve yerleşimci sayısı hızlı bir şekilde artmıştır.

İsrail'in bölgedeki varlığı zaten "işgal ve/veya ilhak yoluyla bir topluluğun veya devletin başka bir devlete ait toprağı elde edemeyeceğine" yönelik uluslararası hukuk teamüllerinin ihlali iken,

FİLİSTİN'DE YASA DIŞI YERLEŞİM BİRİMLERİ

üstüne bir de Yahudi yerleşimcilerin sayısının artırılması, bu ihlalin ileri boyutlara taşınması anlamına gelmektedir. Ayrıca İsrail'in Filistin topraklarındaki yerleşim faaliyetleri 4. Cenevre Sözleşmesi'ni ve BM'de alınan birçok kararı da ihlal etmektedir. 1976 yılında BM çatısı altında alınan 446 sayılı Karar, 1994'teki 904 sayılı Karar, 2006 yılında alınan 61/118 sayılı Karar, 2016'daki 2334 sayılı Karar ve yapılan onlarca

toplantı, yerleşim birimlerinin yasa dışılığını teyit etmektedir.

Filistin İstatistik Bürosu verilerine göre; günümüzde 3 milyonun üzerinde Filistinlinin yaşadığı Batı Şeria'daki 151 Yahudi yerleşim biriminde, 316.176'sı Kudüs'te olmak üzere toplam 688.262 Yahudi yerleşimci bulunmaktadır; dolayısıyla Yahudi yerleşimciler Batı Şeria nüfusunun %22,8'ini oluşturmaktadır.⁴¹

Yerleşimcilerin Filistinlilere sözlü ve fiziksel şiddeti, işgal altındaki Batı Şeria'da günlük yaşamın bir parçası hâline gelmiştir. Yolları kapatmak, arabalara ve evlere taş atmak, köylere ve tarım arazilerine baskınlar yapmak, tarlaları ve zeytinlikleri yakmak, mülklere zarar vermek bu şiddet olaylarından sadece birkaçıdır. Üstelik bazı durumlarda işgalci yönetimin kolluk kuvvetleri de bu şiddetin bir parçası olmaktadır.

İnsan hakları örgütü *Yesh Din*'in 10 yıllık bir dönemde gerçekleşen olayları incelediği araştırmasında, Filistinlilerin yerleşimci şiddetinden şikâyetçi olma-

Filistin İstatistik Bürosu verilerine göre; günümüzde 3 milyonun üzerinde Filistinlinin yaşadığı Batı Şeria'daki 151 Yahudi yerleşim biriminde, 316.176'sı Kudüs'te olmak üzere toplam 688.262 Yahudi yerleşimci bulunmaktadır.

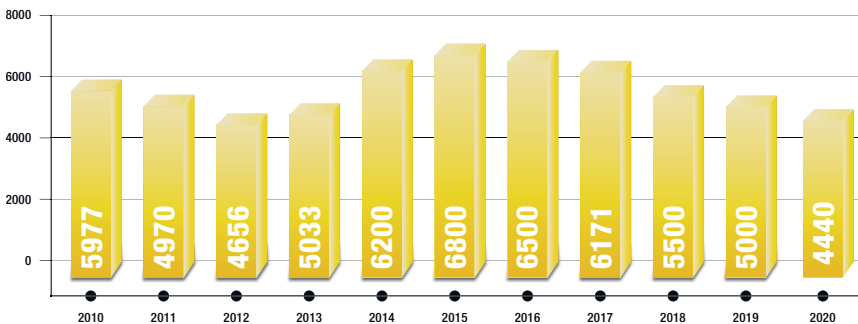
larıyla açılan soruşturmanın %85'inde ikinci bir işlemin yapılmadığı belirtilmektedir. Ayrıca bir Filistinli tarafından açılan bir şikâyet dosyasından İsraili bir yerleşimcinin mahkûm edilme oranının %1,9 olduğu ortaya çıkmıştır; dolayısıyla şiddete maruz kalan Filistinliler de şikâyetle bulunmaktan tamamen vazgeçmektedir.⁴²

Filistinli Tutuklular

İsrail, işgalin ilk yıllarından itibaren uzun gözaltı ve mahkûmiyet sürelerini ve bu süreçteki kötü muameleleri, Filistinlileri baskı altında tutmanın bir aracı olarak kullanmaktadır. 1948'den bu yana 1 milyonun üzerinde Filistinlinin İsrail tarafından tutuklandığı bilinmektedir.

Son 10 yılda İsrail hapishanelerindeki toplam Filistinli tutuklu sayısı yıllık 4.500 ila 6.500 arasında değişmektedir. Örneğin 2019 yılında 5.000'den fazla Filistinli, İsrail otoriteleri tarafından tutuklanmıştır. Bunların 889'u çocuk, 128'i kadın, 11'i gazeteci, 11'i Filistin

SON 10 YILDA TUTUKLU FİLİSTİNLİ SAYISI

Kaynak: ADDAMEER

*Rakamlar her yılın aralık ayına aittir.

Yasama Meclisi üyesidir. Ayrıca yıl boyunca 1.047 idari gözaltı vakası yaşanmıştır. Tutukluların 70'i 1948 Toprakları, 353'ü Kudüs, 298'i Gazze bölgesindedir. İsrail hapishanelerinde hâlihazırda tutulan 27 kişi ise, Oslo anlaşmalarından önce tutuklanmıştır.⁴³

“Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi” (1949) ve “BM İşkenceye Karşı Sözleşme” (1984) başta olmak üzere birçok uluslararası anlaşma; çatışmalarda aktif rol almayan kişilere ırk, din ve inanç, cinsiyet gibi herhangi bir kriterle bakılmaksızın bütün koşullarda insani muamele edilmesi gerektiğine ve bu kişilerin hayatına, vücut bütünlüğüne zarar verecek sakatlama, işkence, eziyet, küçük düşürücü ve onur kırıcı davranış gibi eylemlerin yasak olduğuna dikkat çekmektedir. BM İşkenceye Karşı Sözleşme’yi 1991’de onaylasa da onu iç mevzuatına dâhil etmeyen İsrail, ayrıca sözleşmenin işgal altındaki Filistin toprakları için geçerli olmadığını iddia etmektedir. “Zorunluluk” hâllerinde işkencenin suç olmadığına dair alınan mahkeme kararları ise, şiddet eylemlerinin önünü açmaktadır.⁴⁴

SONUÇ

İsrail’in her geçen gün işgalin boyutlarını ve yıkıcılığını arttırması, 100 yılı aşkın bir tarihî geçmişe sahip olan Filistin-İsrail sorununu daha da derinleştirmektedir. Özellikle 2006’dan bu yana Batı Şeria ve Gazze’de iki farklı

Filistinli tutuklulara yönelik hak ihlalleri, gözaltı sürecinin ilk anından başlayarak sorgulama merkezlerine transfer sırasında ve hapishanelerde sistematik bir şekilde devam ettirilmektedir. Uzun süreli uyku yoksunluğu, farklı stres pozisyonları, askerî köpeklerin tutuklulara saldırtılması, ani ve sürekli dayak, vücuda fiziksel saldırı, askerî sorgu tekniklerini kullanma tehdidi, tutukluların evlerini yıkma tehdidi, avukatla görüşmeye uzun süre izin verilmemesi gibi çok çeşitli fiziksel ve psikolojik işkence yöntemi kullanılmaktadır. BM kaynaklarına göre İsrail, işkencenin 200 farklı yöntemini uygulamaktadır. Filistin Esirler Cemiyeti, İsrail hapishanelerindeki Filistinli tutukluların %95’inin işkenceye maruz kaldığını belirtmektedir.⁴⁵

Siyonist İsrail rejimi, işkencenin farklı türleri, hücre hapsi, tıbbi ihtiyaçların kasıtlı olarak engellenmesi, idari tutukluluk,⁴⁶ aile ziyaretlerini engelleme ve zorlaştırma gibi uygulamalarla hem tutukluları hem de ailelerini baskı altında tutarak uluslararası hukuku ihlal etmeye devam etmektedir. Uluslararası kamuoyu ise hâlâ İsrail’in bu ihlallerini yeterince gündeme getirmemektedir.

Filistin yönetiminin olması ve İsrail’in Gazze’yi abluka altında tutması sebebiyle bölgedeki insani durum tarihinin en kötü seviyelerindedir. Ekonomi, sağlık ve eğitim göstergeleri uzun bir süredir alarm vermesine rağmen siyasi krizlerin

çözünsüz, uluslararası yardım organizasyonlarının ise yetersiz kalması yüzünden gerekli önlemler alınamamaktadır. Diğer taraftan İsrail, sebep olduğu bu ağır insani tabloyu bir tehdit unsuru olarak kullanmaya devam etmektedir. İşgal devletinin bu gayriinsani uygulamalarına yönelik caydırıcı hiçbir mekanizmanın işletilmemesi sebebiyle de Filistinlilerin maruz kaldığı çok boyutlu hak ihlalleri aralıksız sürmektedir.

Meselenin güvenlik ve hak ihlalleri boyutu bir yana Filistin halkı bugün büyük bir insani kriz içerisinde. Gerek mülteci kamplarında yaşayanlar gerekse işgal devletinin kontrolündeki topraklardaki Filistinliler, en temel insani ihtiyaçlarını gidermekte bile ciddi sorunlar yaşamaktadır. Bu minvalde Filistin halkının insani bir yaşam sürdürebilmesi için öncelikle ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütlerinin acil ihtiyaçlar için yardım

kampanyaları düzenleyerek toplanan yardımları Filistinlilere ulaştırabilmesinin önü açılmalıdır. Ayrıca UNRWA gibi uluslararası örgütler üzerinden sağlanan düzenli yardımların da desteklenmesi gerekmektedir.

Büyük bir insani krizle mücadele eden Filistinliler için bu krizin etkilerinin hafifletilmesi hayati önemde olmakla birlikte, esas olan soruna kalıcı çözüm bulunmasıdır. Bunun için de öncelikle Filistinli siyasi gruplar arasında bir uzlaş sağlanması gerekmektedir. Batı Şeria ve Gazze arasındaki ikilik sona erdirildiğinde, işgale karşı topyekûn mücadele imkânı doğacak ve dünya kamuoyunun desteği ile İsrail işgalinin boyutları sınırlandırılmaya başlanacaktır. İşte o zaman, Filistin halkının içine bulunduğu gayri-insani koşulların düzelmesi için köklü ve yapısal bir adım atılmış olacaktır.

SONNOTLAR

- ¹ <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-and-non-jewish-population-of-israel-palestine-1517-present>
- ² William Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, İstanbul: Agora Yayıncılık, 2008, s. 282.
- ³ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)*, İstanbul: Kronik Yayınları, 2019, s. 254.
- ⁴ Cleveland, s. 377-378.
- ⁵ Amnesty International, “Israel and the Occupied Territories: Shielded from scrutiny: IDF violations in Jenin and Nablus”, Kasım 2002, s. 69-70, <https://www.amnesty.org/en/documents/MDE15/143/2002/en/>
- ⁶ *Mavi Marmara: Gazze Özgürlük Filosu*, İstanbul: İHH Kitap, 2011, s. 39, <https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/79/mavi-marmara-ozgurluk-filosu.pdf>
- ⁷ Gazze Özgürlük Filosu Organizatörleri: İHH İnsani Yardım Vakfı, The Free Gaza Movement, Ship to Gaza Greece, Ship to Gaza Sweden, The International Committee to Lift the Siege on Gaza, The European Campaign to End the Siege on Gaza (ECESG).
- ⁸ Gazze Özgürlük Filosu gemileri: Mavi Marmara, Gazze 1, Defne Y, Challenger 1, Sfendoni, Sofia, Rachel Corrie.
- ⁹ A/HRC/15/21, 162-182, 215-233, 245-249, 265. paragraf.
- ¹⁰ Ahmet Hamdi Topal, “İsrail’in Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Saldırısı”, *Public and Private International Law Bulletin*, Cilt: 32, Sayı: 1, s. 103-154, 2012.
- ¹¹ Helin Sarı Ertem, “Filistin’in Sosyo-Ekonomik Sıkıntılarının Giderilmesinde Türkiye’nin İmkân ve Sınırları”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, 2019, s. 133-168.
- ¹² “Understanding Gaza”, PASSIA, 2018, s. 12, http://passia.org/media/filer_public/c9/94/c994dd0d-33bc-4703-b148-7ea6f9a992e6/understanding_gaza.pdf

- ¹³ Palestinian Central Bureau of Statistics, *Palestine in Figures 2019*, Mart 2020, s. 63.
- ¹⁴ age., s. 62.
- ¹⁵ UNRWA, "Emergency Appeal 2020: Occupied Palestinian Territory", s. 8, https://www.unrwa.org/sites/default/files/content/resources/2020_opt_ea_eng_06022020_final.pdf
- ¹⁶ "Gaza: The Dead-Zone", *Euro-Med Human Rights Monitor*, Ocak 2020, s. 22, <https://euromedmonitor.org/uploads/reports/Gaza%20The%20Dead-Zone%20en.pdf>
- ¹⁷ age., s. 22; <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?locations=PS>
- ¹⁸ age., s. 20.
- ¹⁹ age., s. 22.
- ²⁰ "Understanding Gaza", s. 8-9; "Gaza: The Dead...", s. 28.
- ²¹ Palestinian Central Bureau of Statistics, s. 29.
- ²² 2020 الجهاز المركزي للإحصاء الفلسطيني، كتاب فلسطين الإحصائي السنوي 2020 s. 93, <http://www.pcbs.gov.ps/Downloads/book2545.pdf>
- ²³ age., s. 91-107.
- ²⁴ UNICEF, "Children in the State of Palestine", Kasım 2018, s. 9, <https://www.unicef.org/sop/media/341/file/Children%20in%20the%20State%20of%20Palestine.pdf>
- ²⁵ "Gaza: The Dead...", s. 38-39.
- ²⁶ <https://www.unicef.org/sop/what-we-do/education-and-adolescents>
- ²⁷ World Health Organization (WHO), "Right to Health 2018", 2019, s. 15, http://www.emro.who.int/images/stories/palestine/documents/who_right_to_health_2018_web-final.pdf?ua=1
- ²⁸ OCHA, "Recent trends in Palestinian access from Gaza: Erez and Rafah crossings", 08.10.2018, <https://www.ochaopt.org/content/recent-trends-palestinian-access-gaza-erez-and-rafah-crossings>
- ²⁹ WHO, "Right to...", s. 35-48.
- ³⁰ OCHA, "Mothers at risk: limited access to medicine and family planning services compromises maternal health in Gaza", Eylül 2019, <https://www.ochaopt.org/content/mothers-risk-limited-access-medicine-and-family-planning-services-compromises-maternal>
- ³¹ "Gaza: The Dead...", s. 36.
- ³² WHO, "Humanitarian Coordinator, WHO, OHCHR and OCHA call for the protection of medical worker", Haziran 2018, <http://www.emro.who.int/pse/palestine-news/un-agencies-deeply-concerned-over-killing-of-health-volunteer-in-gaza.html?format=html>
- ³³ 2020 *Global Report on Food Crises*, s. 153-156, https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000114546/download/?_ga=2.29956029.325702878.1591623739-311363809.1591623739
- ³⁴ age., s.153-156.
- ³⁵ WHO, "Right to Health...", s. 58.
- ³⁶ OCHA, "Gaza Strip electricity supply", <https://www.ochaopt.org/page/gaza-strip-electricity-supply>

³⁷ “Gaza: The Dead...”, s. 13.

³⁸ OCHA, “At least 1,200 people injured in Gaza demonstrations will require limb reconstruction”, 06.09.2019, <https://www.ochaopt.org/content/least-1200-people-injured-gaza-demonstrations-will-require-limb-reconstruction>

³⁹ <https://www.unrwa.org/where-we-work/west-bank>

⁴⁰ Lübnan’daki Filistinli mültecilerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Kadriye Sınmaz, *Lübnan’daki Filistinli Mülteciler: 75 Yıldır Yok Sayılan İnsanlar*, Araştırma 128, İNSAMER, Kasım 2020, https://insamer.com/rsm/icerik/dosya/dosya_3556.pdf

⁴¹ http://www.pcbs.gov.ps/site/lang__en/739/default.aspx

⁴² “State-Backed Settler Violence”, *B’Tselem*, https://www.btselem.org/settler_violence

⁴³ Prisoner Support and Human Rights Association (ADDAMEER), *Annual Violations Report 2019*, 2020, s. 6-11, http://www.addameer.org/sites/default/files/publications/v2020_online.pdf

⁴⁴ Yara Harawi, “The Systematic Torture of Palestinians in Israeli Detention”, *Al Shabaka*, 28 Kasım 2019, <https://al-shabaka.org/briefs/the-systematic-torture-of-palestinians-in-israeli-detention/>

⁴⁵ “95% of Palestinians in Israeli jails suffer torture”, *AA*, 25.06.2020, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/-95-of-palestinians-in-israeli-jails-suffer-torture-/1889979>

⁴⁶ *İdari tutukluluk*, bir kişinin gelecekte yasaları çiğnemeyi planladığı gerekçesiyle altı aya kadar gözaltında tutulmasıdır. Bu süre beş yıla kadar uzatılabilmektedir.

Tarihî Filistin topraklarındaki İsrail işgalinin kökleri 1897’de İsviçre’nin Basel kentinde toplanan Birinci Siyonist Kongresi’ne dayanmaktadır. Burada Filistin’de bir “Yahudi Devleti” kurulmasına yönelik oluşturulan hedef doğrultusunda 1948’de işgal devleti İsrail’in kurulduğu ilan edilmiştir. Bu ilanın ardından, İsrail ve Arap ülkeleri arasında ardı arkası gelmeyen bir dizi kriz yaşanmış ve İsrail’in Filistinli sivillere yönelik saldırıları ve baskısı, Filistin-İsrail sorununu Ortadoğu’nun bir numaralı krizi hâline getirmiştir. Rapor 100 yılı aşkın süredir devam eden bu krizin yol açtığı hak ihlallerini ve insani krizleri inceleyerek işgalin boyutlarını gözler önüne sermektedir.

İNSAMER

İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

info@insamer.com
www.insamer.com

